

СОСНІН О.В.,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного Університету,
заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Української академії політичних наук
(Київ, Україна) E-mail: alvas.sosnin@yandex.ru

ВОРОНKOBA B.Г.,

доктор філософських наук, професор,
зав. кафедри менеджменту організацій та управління проектами,
Запорізької державної інженерної академії
академік Української академії політичних наук (Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentina-voronkova@yandex.ru

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК СОЦІУМУ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Мета статті полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, для чого проаналізовані підходи до аналізу того виду соціуму, який отримав назву інформаційного. Інформаційний тип соціуму детермінований інформатизацією життя, викликаного інформаційно-комп'ютерною революцією. Для аналізу цього складного феномена застосовано інформаціологічний і синергетичний підходи та виявлено результати, що інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми. Остання породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему, в основі якої формуються механізми самоорганізації соціуму.

***Ключові слова:** соціум, інформаційно-комунікативний соціум, інформаціологічний підхід, синергетичний підхід, інфо-комунікативний простір, інформаційне виробництво, аутопоетична система, самоорганізація соціуму, цивілізаційна парадигма.*

Актуальність теми. Актуальність даного дослідження зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфо-комунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування, базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали замінювати пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний. По-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного соціуму у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною. По-друге вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного соціуму дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформація» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосупільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття, що

розвиваються. По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття складає наукові засади цивілізаційної парадигми, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язану з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід ще вивчати і поглиблювати. В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. «Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у XX столітті системного і цілеспрямованого характеру», - відмічає А.Зеленков та І.Олейник [1, С.17].

Постановка проблеми.

Іntenсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціальн-ого розвитку глобального характеру. Термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності. Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій. Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальні процеси асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу. Тому слід погодитися з О.Пунченко, який вважає, що «цивілізаційний процес здійснюється в умовах розгортання і розвитку трьох революцій: науково-технічної, нанотехнологічної та інформаційно-комп'ютерної» [2, С.27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До першого блоку робіт, присвяченим питанням розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадгми XXI століття, що характеризуються дослідженнями А.Гідденса, Г.Лассвела, Н.Лумана, М.Маклюена, Ю.Габермаса, російських вчених – М.Бахтіна, В.Біблера, В.Шнейдера. До другого блоку робіт відносяться дослідження, направлені на осмислення різних сторін процесу глобалізації, у тому числі, роботи Д.Хелда, Д.Гольдблатта, Е.Макгрю, Д.Перратана, Б.Бербера. До третього блоку робіт слід віднести роботи, присвячені вивченню істотних характеристик інформаційного суспільства, а саме роботи М.Кастельса, Д.Тапскотта, Е.Тоффлера, Ф.Уебстера, А.Каптерєва. До доробків, що аналізують істотні характеристики Інтернет з позицій нелінійно-синергетичного підходу, відносяться роботи таких вчених, як В.Аршинова, В.Беха, В.Буданова, В.Василькової, В.Воронкової, А. Зеленкова, І. Олійника, А.Лазаревича, О.Пунченка. Згідно з А.Бардом і Я.Зодерквістом, сьогодні в інформаціональному суспільстві формується нова соціальна верства

суспільства, яку слід назвати нетократами, основою яких є вміння «створювати зв'язки», контролювати інформаційну сферу. Автор солідаризується з думками А.Зеленкова, І.Олійника, О.Пунченка, які вважають, що сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаціональне або мережеве суспільство [3; 4].

Мета статті полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття.

Для вирішення основної мети сформульовано ряд дослідницьких завдань:

- проаналізувати інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією;

- застосувати інформаціологічний і синергетичний підходи для аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми;

- виявити, як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему.

Виклад основного матеріалу.

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації. Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного». Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо). Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. *Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією.*

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ххі століття

інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посилити можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою. Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав [5, 262 с.].

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації. Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль. Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного шабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого. Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого шабелю чи моделі розвитку.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинному світу» - до «природного», до ко еволюційної моделі їх існування і взаємодії.

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі. Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів (зокрема, інформації,

знання), їх комплексної взаємодії, появи більш досконаліх відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій. Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу.

Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі», - відмічає М.Кастельс [6, 608с.]. *Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми XXI століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему*, - відмічає У. Матурана [6;7].

При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху. Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі. У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом. Ця проблема має, як відмічає А.Лазаревич, по меншій мірі два рівні [8].

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутність якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому. Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини [9,С.7]. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо-комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів. Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму

означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму.

За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню. Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації. В.Воронкова відмічає, що «Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства».

У той же час слід підтримати думку О.Пунченка про те, що перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітекtonіки досліджуваного фрейму необхідно розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття [2, с. 30].

Висновки

Таким чином, інформаційна наука стоїть перед початком нової парадигмальної революції, пов'язаної з переходом від історії стихійної, ринкової, на основі домінуючого закону конкуренції до історії, що управляється на основі знанневого суспільства, домінування дії закону кооперації, у якості соціоприродної чи ноосферної еволюції. Головний природний ресурс цивілізаційної парадигми розвитку – це інформація, яка визначає швидкість і шляхи інформаційних переваг, постільки розвиток людства – це результат засвоєння і переробки інформації. Інформація все більше перетворюється у знаряддя праці, власне вона завжди була знаряддям праці, а сьогодні роль інформаційних ресурсів збільшується серед структурних компонентів сучасної інформаційної цивілізації XXI століття,

тому постає задача підключення всього населення до можливостей інформаційної цивілізації.

Список використаних джерел

1. Зеленков А.И., И.В.Олейник. Информационная цивилизация как глобальный проект эпохи постсовременности / А.И.Зеленков, И.В.Олейник .- Философия и социальные науки.- Минск, 2014, №2.- С. 4-6.
2. Пунченко О.П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития / О.П.Пунченко // Философия и социальные науки.- Минск, 2014, №2.- С. 26-30.
3. Кастельс М. Информационная эпоха. / М. Кастельс // Экономика, общество, культура. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
4. Кастельс М. Пути к информационному обществу: структура занятости в семи главных индустриальных странах, 1920-1990 гг. / М. Кастельс, Ю. Аояма // Междунар. обзор труда. – М., 1995. – Т. 133, № 1/3. – С. 52-79.
5. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст: монографія / В.Г.Воронкова. - Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2012.- 262 с.
6. Матурана У. Биология познания. / Перевод с англ. Ю. М. Мешенина. Язык и интеллект. Сб. /Пер. с англ. и нем. /Сост. и вступ. ст. В. В. Петрова. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. – 416 с.
7. Матурана У, Франциско В. Древо познания. / Перевод с англ. Ю.А. Данилова. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 224с.
8. Лазаревич А.А. Глобальное коммуникационное общество / А.А.Лазаревич.- Минск: Белорус.наука.- 2008.- 350 с.
9. Воронкова В.Г. «Общество риска» как следствие кризиса современной цивилизации /В.Г.Воронкова // Философия и социальные науки.- Минск, 2014, №2.- С. 7-11.

REFERENCES

1. Zelenkov A., Oleinik I. Information civilization as a global project of the postmodern / A.I.Zelenkov, I.V.Oleynik .- Philosophy and Social Sciences. - Minsk, 2014, №2.- P. 4-6.
2. Punchenko O.P. Frames for the representation of the current stage of civilization development / O.P.Punchenko // Philosophy and social sciences. - Minsk, 2014, №2.- P.26-30.
3. Castells M.. The Information Age. / M. Castells // The economy, society, culture. - M. : Higher School of Economics, 2000. - 607 p.
4. Castells M. Towards the information society: the structure of employment in the seven major industrialized countries, 1920-1990. / M. Castells, J. Aoyama // International Labour Review. - M., 1995. - 133, - Volume № 1/3. - P. 52-79.
5. Voronkova V.G.The philosophy of modern society: theoretical and methodological context: monograph / V.G.Voronkova. - Zaporozhye: RIO Zaporozhye State Engineering Academy, 2012.-262 p.
6. Maturana U. Biology of cognition. / Translation from English. Y.M. Meshenina. Language and intelligence. Collection / Translation from English and German / compiled and introductory article by Vladimir Petrov. - M. : Publishing group "Progress", 1996. - 416 p.
7. Maturana U., Francisco V. Tree of Knowledge. / Translated by YA Danilova. - M. : Progress-Tradition, 2001. - 224p.
8. Lazarevic A.A..Global communication society / A.A.Lazarevich.- Minsk: Belarusian Science. - 2008. - 350 p
9. Voronkova V.G."The society of risk " as a consequence of the crisis of modern civilization / V.G.Voronkova // Philosophy and social sciences.- Minsk, 2014, №2.- P. 7-11.

СОСНИН, А.В., доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой международной информации Национального авиационного университета (Киев, Украина), alvas.sosnin@yandex.ru

ВОРОНКОВА, В.Г., доктор философских наук, профессор, заведующая кафедрой менеджмента организаций и управления проектами, Запорожская государственная инженерная академия (Запорожье, Украина), valentina-voronkova@yandex.ru

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЕ РАЗВИТИЕ СОЦИУМА КАК ЦИВИЛИЗАЦИОННОЙ ПАРАДИГМЫ XXI ВЕКА

Цель статьи состоит в научном познании информационно-коммуникативного развития социума как цивилизационной парадигмы XXI столетия, для чего проанализированы подходы к анализу того вида социума, который получил название информационного. Информационный тип социума детерминированный информатизацией жизни, вызванной информационно-компьютерной революцией. Для анализа этого сложного феномена использованы информациологический и синергетический подходы и выявлены результаты, что информациологический и синергетический подходы приводят к информационно-коммуникативному единству мира как цивилизационной парадигмы. Последняя рождает аутопоэтическую (самоорганизационную) систему, в основе которой формируются механизмы самоорганизации социума.

Ключевые слова: социум, информационно-коммуникационный социум, информациологический подход, синергетический подход, инфо-коммуникационное пространство, информационное производство, аутопоэтическая система, самоорганизация социума, цивилизационная парадигма

Voronkova, Valentina, is a Doctor of Philosophy, professor, Head of the Department of Management of Organizations and project management, Zaporozhye State Engineering Academy (Ukraine, Zaporozhye), valentina-voronkova@yandex.ru

Sosnin, Alexander, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Head of International Information National Aviation University, alvas.sosnin@yandex.ru

INFORMATION AND COMMUNICATIVE DEVELOPMENT OF SOCIETY AS A CIVILIZATIONAL PARADIGM OF XXI CENTURY

The purpose of this article is the scientific knowledge of information and communication development of society as a civilizational paradigm XXI century, which been analyzed approaches to the analysis of the kind of society, called the information. Information deterministic type of society informatization of life, caused by information and computer revolution. For the analysis of this complex phenomenon used informatsiologicheskyy and synergistic approach and the results revealed that i and informaciologicheskyy approach synergistic approach leads to information and communication as the unity of the world civilizational paradigm. Last generates autopoietic (self-organization) system, which formed the basis of the mechanisms of self-organization of society.

Keywords: society, information and communication society, informaciologicheskyy approach, synergistic approach, info-communication space, information production, autopoietic system, the self-organization of society, civilization paradigm

*Дата надходження рукопису 18.09. 2015 року
Рекомендовано до публікації 23.09.2015 року*